

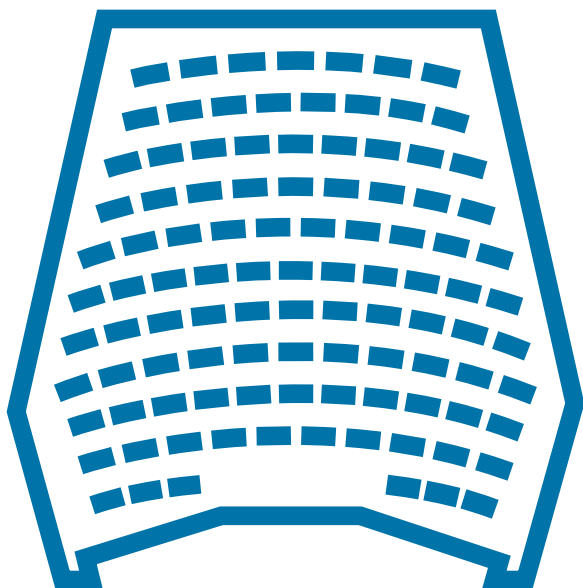
deSingel

Internationale Kunstcampus

2008-2009 BLAUWE ZAAL

ZA 14 MRT 2009

**ST LAWRENCE STRING
QUARTET**



2008-2009 / KWARTET

VR 19 DEC 2008
QUATUOR YSAÏE & PASCAL ROGÉ

VR 6 FEB 2009
ARTEMIS QUARTETT

ZA 14 MRT 2009 ST LAWRENCE STRING QUARTET

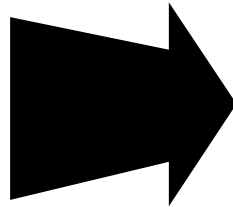
DO 19 MRT 2009
ARDITTI QUARTET & 1/2 ALBAN BERG QUARTETT

WO 29 APR 2009
HAGEN QUARTETT

Inleiding door **Maarten Beirens, 19.15, foyer de kunsthaven**

begin **20.00 uur**
pauze omstreeks **20.55 uur**
einde omstreeks **22.00 uur**

teksten programmaboekje **Maarten Beirens**
coördinatie programmaboekje **deSingel**



ST. LAWRENCE STRING QUARTET

GEOFF NUTTALL, SCOTT ST. JOHN viool
LESLEY ROBERTSON altviool
CHRISTOPHER COSTANZA cello

JOSEPH HAYDN (1732-1809)

Strijkkwartet in F, opus 77 nr 2, HobIII:82

26'

- > Allegro moderato
- > Menuetto. Presto - Trio
- > Andante
- > Finale. Vivace assai

JOHN ADAMS (*1947)

String Quartet (2008, Belgische creatie)

28'

pauze

LUDWIG VAN BEETHOVEN (1770-1827)

Strijkkwartet nr 15 in a, opus 132

40'

- > Assai sostenuto - Allegro
- > Allegro ma non tanto
- > Heiliger Dankgesang eines Genesenen an die Gottheit in der lydischen Tonart. Molto adagio
- > Alla Marcia, assai vivace
- > Allegro appassionato



gelieve uw GSM uit te schakelen



De inleidingen kan u achteraf beluisteren via www.desingel.be
Selecteer hiervoor voorstelling/concert/tentoonstelling van uw keuze.



Op www.desingel.be kan u uw visie, opinie, commentaar, appreciatie, ... betreffende het programma van deSingel met andere toeschouwers delen. Selecteer hiervoor voorstelling/concert/tentoonstelling van uw keuze. Neemt u deel aan dit forum, dan maakt u meteen kans om tickets te winnen.



Bij elk concert worden cd's te koop aangeboden door 't KLAverVIER, Kasteeldreef 6, Schilde, 03 384 29 70 > www.tklavervier.be



foyer de kunsthaven

enkel open bij avondvoorstellingen in rode en/of blauwe zaal
open vanaf 18.40 uur
kleine koude of warme gerechten te bestellen vóór 19.20 uur
broodjes tot net vóór aanvang van de voorstellingen en tijdens pauzes

Hotel Ramada Plaza Antwerp (Desguinlei 94, achterzijde torengedouw ING)

- ▶ Restaurant HUGO's at Ramada Plaza Antwerp
open van 18.30 tot 22.30 uur
- ▶ Gozo-bar
open van 10 uur tot 1 uur, uitgebreide snacks tot 23 uur
deSingelaanbod: tweede drankje gratis bij afgifte van uw toegangsticket

Reclamepanelen omringen de bouwwerf van deSingel. De plaatsing van deze panelen levert extra middelen op om de bouwkosten te financieren. De toelating voor het plaatsen van de advertentiepanelen geldt voor de periode van de bouwwerken. Wij hopen op uw begrip.

DE WEENSE TRADITIE EN EEN AMERIKAANS ANTWOORD

Het **strijkkwartet als genre** heeft binnen de klassieke muziek een bijzondere status verworven. Redenen daarvoor zijn er genoeg te vinden: het is een heel evenwichtige bezetting met vier instrumenten van dezelfde familie die een homogene totaalklank kunnen bereiken, maar ook ruimte biedt om de vier partijen autonomie en individualiteit te gunnen; de vierstemmigheid is zeker in de vocale muziek steeds beschouwd als een evenwichtige bezetting die compact is maar toch behoorlijk wat complexiteit toelaat; en bovendien hebben de twee violen, altviool en cello samen ook een vrij groot bereik van toonhoogte en expressiviteit - wat een breed scala aan muzikale mogelijkheden toelaat. In vergelijking met de orkestmuziek (de meeste strijkkwartetten uit de late achttiende en vroege negentiende eeuw volgen hetzelfde formele schema als een symfonie) biedt het strijkkwartet weliswaar minder variatie aan kleuren en timbres, maar dat maakt juist dat een strijkkwartet bijna automatisch een meer geconcentreerde, intense toonspraak krijgt - muziek waarin de componist zich niet kan bedienen van effecten en frivoliteiten, maar bijna gedwongen wordt recht naar de kern te graven. Het is een genre dat uitnodigt om een zekere mate van abstracte, pure muzikale logica, van evenwicht, van diepgang te zoeken, al is door de gebalde bezetting en de intensiteit die zo typisch is voor kamermuziek, het genre ook heel dankbaar om expressieve, pittige en bijtende karakters in te leggen. Maar het prestige van het strijkkwartet hangt natuurlijk ook samen met de kwaliteit van de werken die ervoor zijn gecomponeerd. Wat daarbij zo verwonderlijk is, is hoe het strijkkwartet op zeer korte tijd is uitgegroeid tot zowat het symbool van het beste en verfijndste wat de klassieke muziek te bieden heeft. Het genre dook pas halverwege de achttiende eeuw op, allicht als een 'toevallige' bezetting en zonder enige pretentie: zelfs de eerste kwartetten van Joseph Haydn waren 'divertimenti'. Pas met de bundel kwartetten opus 9 uit 1771 zette Haydn de standaard voor het kwartetgenre zoals dat ongeveer voor de honderd jaar die daarop volgden zou gelden: vierdelig met een eerste deel in sonatevorm, een langzaam deel, een menuet of scherzo en een slotdeel dat hetzij in sonatevorm hetzij in rondovorm is geschreven. Haydn, Mozart en de jonge Beethoven zetten op dat stramien een hoogstaand oeuvre aan strijkkwartetten neer, dat de status van het genre meteen vestigde. Op een halve eeuw tijd en voornamelijk in Wenen, werd het strijkkwartet zo



Ludwig van Beethoven ca. 1823. Gravure naar een tekening van Martin Tejcek
© Sammlung Dr. H.C. Bodmer, Zürich

van een volledig nieuw genre tot een van de meest prestigieuze facetten van de klassieke muziek uitgebouwd.

Nog belangrijker waren de vijf 'late' strijkkwartetten van Beethoven, waarin de componist de grenzen van het jonge genre resoluut openbrak. Niet enkel de muzikale kwaliteit en zijn keuze om de brede mogelijkheden te exploreren die zowel zeer expressieve als zeer abstracte, grootse structuren omvat, maakt van Beethovens late kwartetten zo'n muzikaal monument, maar vooral de visie waarmee hij conventies openbreekt, manipuleert en overstijgt, is wat die werken hun prestige geeft. In Beethovens handen was het strijkkwartet plots het middel geworden om er zijn meest gedurfde, meest vooruitstrevende en mogelijk ook zijn meest persoonlijke muzikale ideeën vorm te geven. Van dan af aan beginnen componisten daardoor het strijkkwartet zowat te beschouwen als het terrein waarop ze bij uitstek het allerbeste en allerstrafste waartoe ze muzikaal in staat zijn, kunnen tonen. Het maakt het strijkkwartet meteen een prestigieus genre - het is een onderneming waaraan een componist niet lichtzinnig begint. En inderdaad blijkt de erfenis van Beethoven ook te betekenen dat veel componisten ervoor terugschrikken om strijkkwartetten te schrijven. Zeker in de twintigste eeuw is het aura van verhevenheid een factor die veel componisten afschrikt om zich aan een strijkkwartet te wagen: de impliciete wetenschap dat je je met een strijkkwartet laat vergelijken met Beethoven of - zeker even belangrijk - met de grote twintigste-eeuwse vernieuwers die net als Beethoven van het strijkkwartet het middel hebben gemaakt om enkele van hun meest verregaande en diepgravende verwezenlijkingen te brengen, zoals Arnold Schönberg en Béla Bartók. Een componist als Dmitri Sjostakovitsj, die een groot corpus aan strijkkwartetten naliet (15, ééntje minder dan Beethoven) is eerder een uitzondering.

Dit concert brengt enkele sleutelwerken uit het strijkkwartetrepertoire: het laatste volledige strijkkwartet van Haydn, één van de late kwartetten van Ludwig van Beethoven en het gloednieuwe strijkkwartet van de Amerikaan John Adams, dat zich hier met twee monumenten uit het klassiek-romantische repertoire moet meten.

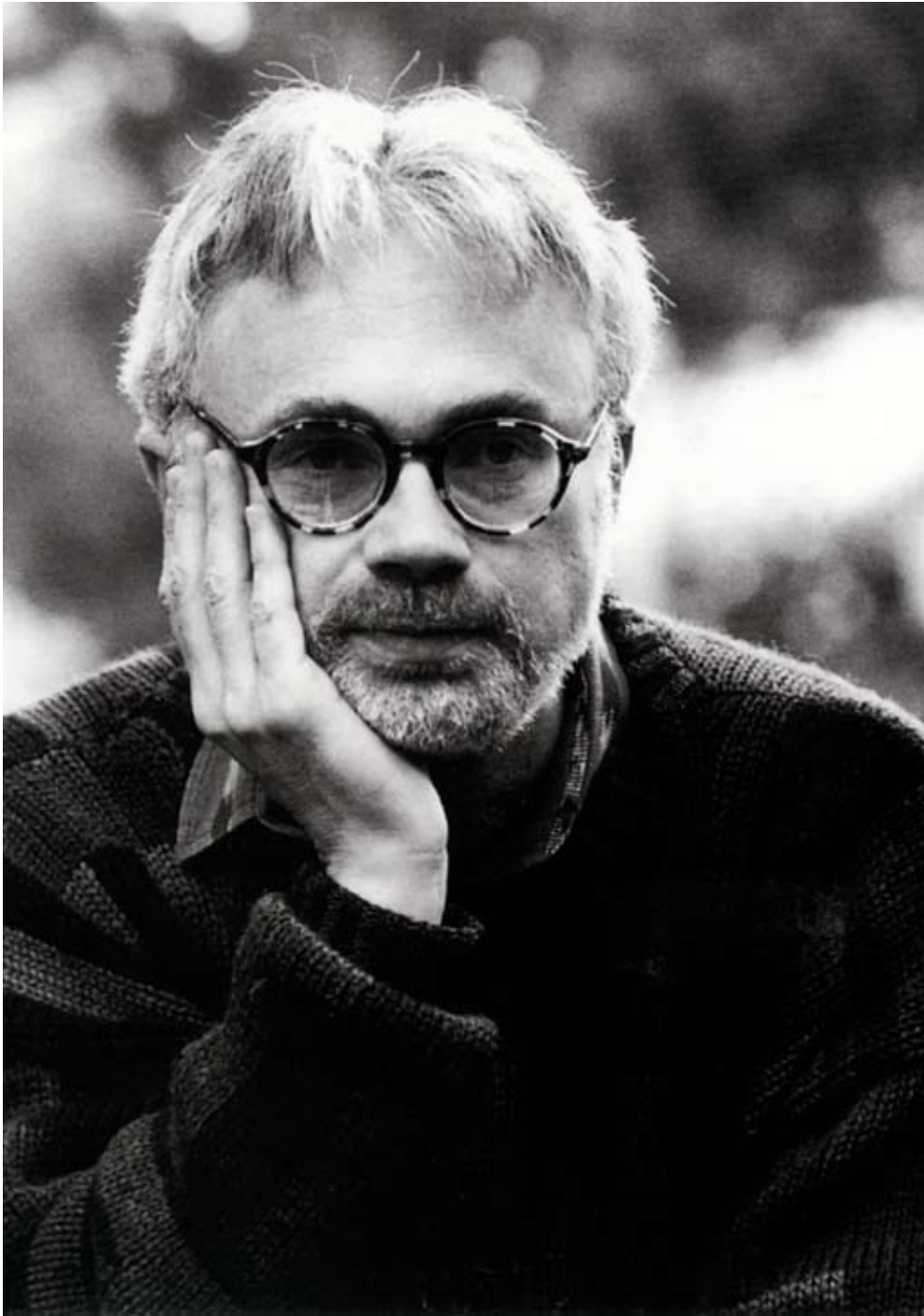
Haydn en Beethoven

Het **Strijkkwartet in fa groot, opus 77 nr 2** uit 1799 is het laatste strijkkwartet dat **Joseph Haydn** voltooide. (Het kwartet opus 103 dateert inderdaad van latere datum, maar bleef onafgewerkt, zoals blijkt uit het feit dat het slechts uit twee delen bestaat.) Oorspronkelijk was opus 77 opgevat als een bundel van zes strijkkwartetten - een gewoonte van Haydn: van al zijn kwartetten is voorts enkel opus 42 niet in zulk een reeks van zes kwartetten geschreven (het al eerder genoemde onafgewerkte opus 103 is uiteraard ook een - evidente - uitzondering hierop). Opus 77

werd dan ook als zulk een bundel besteld door de prins Lobkowitz. Haydn was echter te zeer in beslag genomen door het werk aan zijn oratorium 'Die Schöpfung' om zich ten volle aan die taak te kunnen wijden. Vandaar dat opus 77 slechts twee kwartetten telt.

Als werk uit de late periode van Haydns carrière, straalt dit werk een rijpe, verfijnde beheersing van de mogelijkheden van het genre uit. Het feit dat Haydn er ietwat ongebruikelijk voor kiest om in de volgorde van de middelste delen éérst het menuet en daarna het langzame deel te nemen, toont dat de componist een zekere mate van vrijheid of soepelheid in het uittekenen van de formele aspecten van het werk koos. Dit is een aspect waar Beethoven twee decennia later in zijn late kwartetten nog veel verder zou gaan.

Het eerste deel van het strijkkwartet is opgebouwd volgens de sonatevorm, die, zoals zo vaak bij Haydn 'monothematisch' is. Doorgaans bevat een sonatevorm twee thema's: het hoofdthema en het neventhema die het basismateriaal bieden dat dan tegenover elkaar wordt geplaatst en uitgewerkt. Haydn kiest ook hier voor een aanpak waarbij slechts één thema het muzikale materiaal levert, dat dan verder wordt verwerkt en uitgesponnen. Verrassend is dat dit hoofdthema schijnbaar eenvoudig, onschuldig lijkt: het verschijnt als een elegante melodie in de eerste viool met heel bescheiden, discrete begeleiding van de andere instrumenten. Haydn blijft dit materiaal verder uitwerken. De melodie wordt opgevuld met extra noten, de andere stemmen nemen een prominentere rol op en er komen harmonische wendingen die geleidelijk aan het aanvankelijke lichtvoetige thema een gevoel van spanning geven, dat wordt opgelost door de reprise van het thema in zijn oorspronkelijke, elegante gedaante. Het menuet begint met vier maten die een wat volkse dans suggereren, waaruit het begin en einde van dit deel zijn afgeleid. Daartussen zit een contrasterend lyrisch middendeel dat wat langzamer van tempo is. Het - opvallend lange - Andante toont een wat aparte benadering van het variatieprincipe. Doorheen dit lyrische langzame deel blijft het thema immers nagenoeg ongewijzigd: de veranderingen die het ondergaat, gebeuren door er in de andere stemmen materiaal tegenover te plaatsen, niet door het thema zelf te manipuleren. Het slotdeel is net als het eerste deel in een monothematische sonatevorm gecomponeerd (al heeft het ook bepaalde kenmerken van een rondovorm). Haydn behandelt het heftige thema op een vergelijkbare manier als in het Andante: de melodie blijft in één instrument vrij constant aanwezig, terwijl de omringende instrumenten stelselmatig allerlei andere elementen aanbrengen. Is Haydns kwartet opus 77 nr 2 nog een model van een klassiek strijkkwartet, dan geldt **Beethovens Strijkkwartet in la klein, opus 132** als één van de romantische sleutelwerken die het strijkkwartetgenre opnieuw definieerden. In de reeks van vijf late strijkkwartetten (zes, als je de Grosse Fuge, opus 133 als een volwaardig strijkkwartet beschouwt)



John Adams © Betty Freeman

met de opusnumers 127, 130, 131, 132 en 135, is dit kwartet niet eens het meest radicale. Samen vormen die late kwartetten een corpus van grensverleggende werken, wat blijkt uit de behandeling van - onder meer - vorm, structuur, expressie, harmonie, contrapunt. De evenwichtige sfeer die in het werk van Haydn nog overheerst, heeft plaats gemaakt voor een bewust opzoeken van de grenzen en extremen die binnen het compacte kader van vier strijkers realiseerbaar zijn.

Alleen al de grote structuur van opus 132 toont een andere aanpak. In plaats van de gebruikelijke vier delen, is het werk opgebouwd in vijf delen die cyclisch of symmetrisch rond de centrale as van het langzame deel zijn geordend: een snel eerste deel, een (vrij uitgebreid) scherzo, een langzaam deel, een kort deel 'alla marcia' en een snel slotdeel. Deze expansie van de formele structuur zou Beethoven daarna op een nog veel radicalere wijze toepassen in de kwartetten opus 130 (dat zes delen telt) en opus 131 (dat er maar liefst zeven telt). Niet enkel is opus 132 een vrij lang kwartet (het duurt ongeveer dubbel zo lang als Haydns opus 77 nr 2), maar ook tussen de delen onderling zijn de verhoudingen opvallend. De kern - letterlijk en figuurlijk - van het kwartet wordt gevormd door het langzame deel, dat meer dan vijftien minuten duurt, terwijl de mars die erop volgt op nauwelijks twee minuten afgehaspeld kan worden. Het eerste deel begint met melodisch materiaal waarin chromatische intervallen (stappen van een halve toon) de bovenhand voeren. De gelijkenis hiervan met het eerste deel van opus 131 en met de 'Grosse Fuge' opus 133 is opvallend. Het Scherzo, in een wat gematigd tempo 'allegro ma non tanto' geeft meteen al een merkwaardig contrast aan tussen de wat hoekige motieven van het menuet en de zweverige, onwezenlijke melodie boven een aangehouden 'la' in het trio. Het vierde deel is een korte en krachtige mars die uitmondt in een (instrumentaal) 'recitatief' van 22 maten, waarvan verschillende auteurs de gelijkenis met het recitatief uit Beethovens Negende Symfonie hebben opgemerkt. Dit loopt dan over in de wervelende snelheid van de finale 'allegro appassionato'.

Het meest opvallende en meest becommentarieerde aspect van dit werk is echter het lange langzame centrale deel, dat Beethoven de inscriptie "Heiliger Dankgesang eines Genesenen an die Gottheit, in der Lydischen Tonart" meegaf ('Heilig dankgezing van een genezen man aan de godheid, in de Lydische modus'). Dit verwijst allicht naar de ziekte die Beethoven in 1825 dwong om het werk aan dit kwartet te onderbreken - een ziekte waarvan hij mogelijk heeft gedacht dat die hem fataal zou worden. De onaardse, ingetogen hymne waarmee dit deel opent, is inderdaad één van de meest merkwaardige passages die Beethoven ooit geschreven heeft: tegelijk archaisch door het gebruik van de Lydische modus, bevreemdend door de verschijning van deze ongebruikelijke koraalachtige stijl in een strijkkwartet en fascinerend door de statische, uitgekristalliseerde

eenvoud van de vijf simpele frasen van vier maten die samen deze dankhymne vormen. Beethoven componeert vervolgens nog twee gevarieerde versies van die hymne uit en scheidt die telkens door een robuust en heftig andante met als bijschrift "Neue Kraft fühlend" ("Nieuwe kracht voelend") dat in afwisseling met de verstilde hymne het deel - en zelfs het hele kwartet - een ongezien gevoel van spanning en contrast verleent.

John Adams: een symfonicus infiltreert de kamermuziek

Een perfect voorbeeld van de schroom waarmee zoveel twintigste-eeuwse (en eenentwintigste-eeuwse) componisten het strijkkwartet benaderen, is de Amerikaan John Adams. De hoge verwachtingen en de impliciete druk om in een strijkkwartet de bakens te verleggen kunnen daar zeker mee te maken hebben. Maar in het geval van Adams speelt daar zeker ook nog een andere factor bij mee. John Adams is immers bij uitstek een componist van de grootschalige bezettingen. Zijn reputatie vestigde Adams allicht vooral met zijn opera's (en muziektheater) als 'Nixon in China', 'The Death of Klinghoffer', 'El Niño' en 'Doctor Atomic' - die allemaal zijn uitgegroeid tot hedendaagse klassiekers in het genre. Maar meer nog dan dat, kan je Adams een volbloed symfonicus noemen: een componist die op zijn best is als hij alle kleuren, kracht en energie van een groot orkest tot zijn beschikking heeft. Adams' muziek is dan ook vaak veelgelaagd, met golvende ostinato's waarboven zich verschillende melodische lagen kunnen stapelen en een groot orkest (bij Adams trouwens bijna steeds aangevuld met één of meerdere synthesizers) biedt natuurlijk het ideale palet aan wisselende kleuren om zulke muzikale ideeën, die vaak een brede, epische adem dragen, ideaal vorm te geven. Ook zijn opera's hebben veel te danken aan de rijke, volle kleuren en stuwkracht die Adams uit het orkest haalt.

Misschien is dat een goede verklaring voor het feit waarom Adams relatief weinig werken voor kleine bezetting heeft gecomponeerd. sommige werken voor een kleiner ensemble ('Chamber Symphony', of het klarinetconcerto 'Gnarly Buttons') blijven duidelijk naar de grotere symfonische genres refereren en slechts af en toe kiest hij voor echt kleine bezettingen, zoals in 'Road Movies' (viool en piano) of 'Hallelujah Junction' (twee piano's). Dit 'String Quartet' (2008) is weliswaar al de tweede compositie die Adams voor strijkkwartet schreef, maar dat eerste strijkkwartet - 'John's Book of Alleged Dances' (1994) - was naar vorm eerder een suite met enkele herkenbare dansvormen en bovendien voegde het in een aantal delen nadrukkelijk een extra element toe waardoor het kader van een 'zuiver' strijkkwartet resoluut doorbroken werd: namelijk een elektronische partij met gesampled klanken van een 'prepared piano', die de rol van een soort van elektronische drumcomputer vervullen. Het hoeft geen betoog dat die benadering

'John's Book of Alleged Dances' buiten de echte traditie van de strijkkwartetten in klassieke, laat staan Beethoveniaanse, zin plaatste. Dit nieuwe strijkkwartet heeft wél voor het eerst echt de titel 'Strijkkwartet' gekregen, wat erop duidt dat Adams hiermee die vergelijking met de kwartettraditie niet langer uit de weg gaat. Het werk is gecomponeerd voor het St. Lawrence String Quartet en functioneert als een 28 minuten lange fantasia, waarin allerlei muzikale elementen en sferen worden doorlopen. Het werk bestaat uit een aaneenschakeling van langere segmenten, die steeds wisselende muzikale ideeën, texturen en emoties doorlopen. Het vertrekt bij een vrij herkenbare minimal music-achtige gedrevenheid (een aspect dat Adams zich doorheen de jaren zeer sterk heeft toegeëigend) om daarna allerlei andere richtingen uit te gaan, van jachtige passages tot verstilde, lyrische momenten. De vier strijkers krijgen ook ieder een solo toebedeeld.

St. Lawrence String Quartet

Geoff Nuttall, Scott St. John viool

Lesley Robertson altviool **Christopher Costanza** cello

Weinig musici hebben zo snel een internationale carrière gemaakt als het in 1989 opgerichte St. Lawrence String Quartet. Met als mentoren kwartetten zoals het Emerson, het Tokyo en het Juilliard Quartet speelden zij meerdere zomers op de festivals van Aspen, Norfolk en Tanglewood. Direct na het winnen van de 4e Banff International String Quartet Competition in het begin van de jaren '90 kreeg het jonge ensemble zeer lovende recensies voor hun optredens in Canada, de Verenigde Staten, Zuid-Amerika en Europa. Behalve optredens op de beroemde podia van New York en Washington spelen zij ook met plezier op minder bekende podia in Canada en Amerika. In 1994 maakten zij hun debuut in het Amsterdamse Concertgebouw en de Londense Wigmore Hall en maakten zij tournees in Frankrijk, Japan, Zuid-Amerika en Finland. Behalve het traditionele kwartetrepertoire spelen zij ook werken van nog levende componisten zoals R. Murray Schafer, Osvaldo Golijov, Christos Hatzis, Jonathan Berger en Melissa Hui. Samen met de Pilobolus Dance Company gaven zij de première van een compositie van de Canadese componist Christos Hatzis' en choreografie van Michael Tracy, begin januari 2003 in de Lively Arts Series van de Stanford University. Bij deze universiteit zijn ze 'Ensemble in Residence'. Het St. Lawrence String Quartet maakt regelmatig een stedentournee door Europa, Australië en Nieuw Zeeland alsook in New York voor de Chamber Music Society van Lincoln Center en Carnegie's Weill Recital Hall. In december 2005 nam violist Scott St. John de plaats in van Barry Schiffman.

www.slsq.com

BINNENKORT IN DESINGEL

KAMERMUZIEK XS

CHRISTIAN TETZLAFF viool LARS VOGT piano

JS BACH Sonate voor viool en klavier nr 5 in f, BWV1018

J BRAHMS Sonate voor piano en viool nr 2 in A, opus 100

B BARTÓK Sonate voor viool en piano nr 1, Sz75



WO 22 APR 2009 / 20 UUR / BLAUWEZAAL

INLEIDING Piet De Volder / 19.15 uur / vergaderzaal
€ 20,15 BASIS / €15,10 -25/65+ / €8 -19 JAAR

DE KUNSTCAMPUS GROEIT +12.000 M²

Een bouwproject van de Vlaamse Gemeenschap en de Artesis Hogeschool Antwerpen voor deSingel internationale kunstcampus en het Conservatorium van de Hogeschool Antwerpen.

 PERMANENTE TOELICHTING VESTIAIRE DESINGEL
wo>zo/14>18 uur & aansluitend bij voorstellingen/concerten

2008-2009 architectuur theater dans muziek



deSingel

Desguinlei 25 / B-2018 Antwerpen

ma → vr 10 → 19 uur / za 16 → 19 uur

www.desingel.be

tickets@desingel.be

T +32 (0)3 248 28 28

F +32 (0)3 248 28 00

deSingel is een kunstinstelling van de Vlaamse Gemeenschap en geniet de steun van



STAD ANTWERPEN



Haven van
Antwerpen

dS De
Standaard

klara

Knack
weekblad
FOCUS

hoofdsponsor

mediasponsors